

**МІНІСТЕРСТВО СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ**

Кафедра публічного управління та адміністрування

**ПРОГРАМА ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ВК 2.1.4. ІНСТИТУТ ВИБОРІВ**

**ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ
денної та заочної форми навчання**

**ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 «СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 053 «ПСИХОЛОГІЯ»**

Київ 2020

Програма вибіркової навчальної дисципліни «Інститут виборів» для підготовки докторів філософії наукової спеціальності 053 «Психологія».

Розробник програми – доктор наук з державного управління, професор Лахижа М.І.

Рецензент: Ворона П.В., доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України.

Затверджено на засіданні кафедри публічного управління та адміністрування
Протокол № від «___» _____ 2020 р.

Схвалено Вченою радою Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України.
Протокол № 8 (160) від 29.10.2020 р.

© Лахижа М.І., 2020
© Інститут підготовки кадрів
державної служби зайнятості
України (ІПК ДСЗУ), 2019

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Інститут виборів» підготовлена відповідно вимог освітньо-наукової програми підготовки аспірантів спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є принципи інститут виборів та його специфіка в Україні та у інших державах світу.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна «Інститут виборів» відповідно до структурно-логічної схеми дисциплін, передбачених навчальними планами фаху, викладається після вивчення дисциплін «

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Мета: набуття аспірантами знань про інститут виборів, ознайомлення зі специфікою проведення виборів в Україні, а також у країнах Європейського Союзу, розвинених державах світу, посткомуністичних країнах.

1.2. Завданнями вивчення дисципліни є:

- засвоєння основних принципів демократії;
- розуміння важливості виборів та їх необхідності для формування демократичної влади;
- формування компетентностей щодо методики проведення виборів;
- розуміння сутності формування організаційних засад виборів;
- вивчення етапів та особливостей розвитку європейської інтеграції;
- усвідомлення необхідності знань з курсу «Інститут виборів» для публічної діяльності.

1.3. У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти мають знати:

- історію формування демократії та виборчих систем;
- підґрунтя формування різних виборчих систем;
- інституційну структуру забезпечення виборів в Україні;

Уміти:

- працювати у команді;
- використовувати законодавство про вибори;
- проводити дослідження в рамках виборчих процесів;
- розрізняти виборчі системи;
- користуватися сучасною науковою і спеціальною літературою, електронними юридичними базами даних, іншими інформаційними джерелами.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 год. /3 кредити

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль I . Вибори і виборчий процес

- 1 Вибори як політичний інститут
- 2 Принципи виборчого права та організація демократичних виборів
- 3 Історія виборчого процесу
- 4 Інститут виборів в Україні: етапи становлення
- 5 Головні етапи виборчого процесу

Змістовий модуль II . Поняття і основні типи виборчих систем

- 1 Поняття виборчої системи. Типи (моделі) виборчих систем
- 2 Мажоритарна виборча система та її характеристика
- 3 Пропорційна виборча система
- 4 Комбіновані виборчі системи
- 5 Референдуми і плебісцити: співвідношення понять

Змістовий модуль III Сучасні виборчі системи

- 1 Моделі виборчих систем
- 2 Оригінальні приклади виборчих систем
- 3 Виборча система сучасної України

Разом годин: 90

Зміст дисципліни «ІНСТИТУТ ВИБОРІВ»

Змістовий модуль I . Вибори і виборчий процес

Тема 1. Вибори як політичний інститут

Поняття виборів. Вибори як невід’ємний елемент демократії. Класифікація виборів. Чинники впливу на характер виборів. Вибори як знаряддя політичного маніпулювання. Вибори як інструмент переходу до демократії. Функції виборів.

Тема 2. Принципи виборчого права та організація демократичних виборів

Поняття виборчого права. Джерела виборчого права. Виборче право суб’єктивне і об’єктивне. Виборче право активне і пасивне. Демократичні принципи виборчого права. Вибори і виборчі цензи. Сутність та специфіка виборчого процесу.

Тема 3. Історія виборчого процесу

Представницька демократія Стародавньої Греції та Стародавнього Риму. Значення трьох важливих політичних ідей, сформованих у політичній свідомості — ідея громадянства, ідея демократії та ідея республіканізму (виборність, змінюваність та нетривалість магістратур). Центральні органи у Стародавньому Римі (сенат, народні збори та магістратури).

Виборність і колегіальність за середньовіччя. Виникнення парламенту (орган станового представництва — Генеральні штати у Франції; Виборний комітет з 25 баронів у Англії).

Тема 4. Інститут виборів в Україні: етапи становлення

Народні збори — віче за часів Київської Русі. Вибори в козацькій державі — Січова Рада. Старшинська та Генеральна Ради на Слобожанщині.

Краєвий законодавчий орган місцевого самоврядування - Галицький сейм. Українська Центральна Рада як орган представництва різних політичних сил. Інститут виборів у СРСР, УРСР. Вибори в умовах незалежної української держави.

Тема 5. Головні етапи виборчого процесу

Загальні принципи демократичної організації виборів. Призначення виборів та визначення дати їх проведення; визначення виборчих округів та виборчих дільниць; утворення виборчих комісій (Центральної, окружних, дільничних); складання списків виборців; висування та реєстрація кандидатів. Фінансування виборів. Проведення передвиборчої агітації; власне голосування; підрахунок голосів; оприлюднення результатів голосування та проведення за потреби повторного голосування чи повторних виборів. Поняття повторних та недійсних виборів: політологічна відмінність.

Змістовий модуль II . Поняття і основні типи виборчих систем

Тема 6. Поняття виборчої системи. Типи (моделі) виборчих систем. Виборча система як сукупність юридичних, організаційних та інших засобів формування представницьких органів державної влади та здійснення громадянами своїх виборчих прав. Завдання виборчої системи. Принципи побудови та функціонування виборчих систем.

Виборча система як метод досягнення політичного консенсусу в суспільстві. Консенсуальність норм виборчого процесу як основний принцип побудови і раціоналізації політичної системи. Раціональність виборчого процесу як засіб досягнення поліархічності влади.

Тема 7. Мажоритарна виборча система та її характеристика

Мажоритарна система: одномандатна, багатомандатна і преференційна.

Мажоритарна система абсолютної більшості (МСАБ) і мажоритарна система відносної більшості (МСВБ).

Роль особистості лідера в умовах мажоритарної політичної системи.

Переваги мажоритарної політичної системи: перемога на виборах великих

політичних партій і створення однопартійних урядів.
Істотні недоліки мажоритарної системи.

Тема 8. Пропорційна виборча система

Різновиди пропорційної системи: пропорційна виборча система на загальнодержавному рівні та пропорційна виборча система, що базується на багатомандатних округах.

Переваги пропорційної виборчої системи: забезпечення системи зворотного зв'язку між державою й організаціями громадянського суспільства, сприяння розвитку політичного плюралізму і багатопартійності. Недоліки пропорційної виборчої системи: відсутність домінуючої партії з чіткою і твердою програмою; створення багатопартійних коаліцій, нестабільність урядів, дуже слабкий безпосередній зв'язок між депутатами і виборцями.

Типологія пропорційних виборчих систем: виборчі системи, що реалізують принцип пропорційності в повному обсязі; виборчі системи з недостатньою пропорційністю; системи, які формально виконують певні мажоритарні принципи; передбачають різні бар'єри проникнення представників деяких політичних сил до парламенту (ФРН).

Виборчий метр, коефіцієнт або квота та різні методи їх визначення.

Тема 9. Комбіновані виборчі системи

Сутність комбінованої (змішаної) виборчої системи: одна частина депутатських мандатів розподіляється за принципами мажоритарної системи, інша — за принципами пропорційної виборчої системи.

Послідовно-комбіновані та паралельно-комбіновані виборчі системи

Тема 10. Референдуми і плебісцити: співвідношення понять

Поняття, види референдуму (національні, регіональні, місцеві; конституційні, законодавчі; консультативні, імперативні; обов'язкові, факультативні). Поняття плебісциту. Формула референдуму. Визнання результатів референдуму. Умови проведення і значення референдумів. Правові наслідки референдуму.

Всенародний референдум з питання державної незалежності в Україні. Відмінність референдуму від виборів.

Вибори до Верховної Ради України. Конституція України про вибори і референдум як форми народного волевиявлення. Закон України "Про вибори народних депутатів України".

Змістовий модуль III . Сучасні виборчі системи

Тема 11. Моделі виборчих систем

Виборчі системи в регіонально-політичному аспекті. Регіональні виміри виборчих систем (континентально-європейська, англо-американська виборчі системи).

Геополітичний аспект у виборчому процесі та принципи його відображення у виборчих системах. Виборча традиція та її регіональний аспект.

Ментальні та традиційні характеристики у виборчому процесі.

Місце і роль політичних традицій у формуванні оригінальних прикладів виборчих

систем. Поняття електоральної культури та її типи.

Вплив партійних груп (фракцій) на законодавчий процес. Місце та роль партій при проведенні виборчих кампаній.

Тема 12. Оригінальні приклади виборчих систем

Сучасні типи виборчих систем (на прикладах країн).

Окремі аспекти парламентських виборів: представництво жінок; представництво меншин; представництво громад.

Вибори президента; вибори до верхньої палати парламенту; вибори до органів місцевого самоврядування.

Тема 13. Виборча система сучасної України

Особливості становлення виборчої системи в незалежній Україні.

Конституція і виборча система України. Нормативні документи про вибори державних органів України, їх аналіз. Формування традицій українського парламентаризму.

Сучасна виборча система України та перспективи її розвитку.

3. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Джерела

Конституція України. - : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws>

Про вибори народних депутатів України. Закон України від 17.11.2011. : <http://www.cvk.gov.ua/metod/kultura/npa/vnd.htm>

Про місцеві вибори. Закон України від 14.07.2015 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19/ed20150714>

Про вибори Президента України. Закон України від 5.03.1999 № 474-XIV <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14/stru>

Основна

1. Балабан, Р.В. Теорія виборчої системи [Текст] / Р.В. Балабан. — К.:Либідь, 2007. — 108 с.
2. Бебик В. М. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика. — К., 2000.
3. Бебик В. М. Менеджмент виборчої кампанії: ресурси, технології, маркетинг: Навч.-метод. посіб. — К., 2001.
4. Варій, М.Й. Політико-психологічні передвиборні та виборчі технології [Текст] / М.Й. Варій. — К.: Ельга: Ніка-Центр, 2003. — 398 с
5. Ворона П. В. Системи місцевих виборів у країнах Східної Європи: досвід для України. Вісник НАДУ.2017. № 1. С. 68–75
6. Головатий М. Ф. Політичний менеджмент. — К.:МАУП. — 2006.
7. Кочубей, Л.А. Виборчі технології [Текст] / Л.А. Кочубей. — К.: Укр. Центр політ. менеджменту, 2008. — 331 с.
8. Нолен Д. Избирательные системы // Технология и организация выборных кампаний: Зарубежный и отечественный опыт/ Под ред. В. С. Комаровского, Г. И. Иванова. — М., 1993.
9. Політологічний енциклопедичний словник / Відп. ред. В. П. Горбатенко.— К., 2004.
10. Політологія: Навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти / За ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. — К., 2002.
11. Політологія: Підручник для студ. вищ. навч. закл. / За ред. А. Колодія, Л. Климанської, Я. Косміної, В. Харченка. — К., 2003.
12. Романюк, А. Партії та електоральна політика [Текст] / А. Романюк, Ю.Шведа. — Львів: ЦПД-«Астролябія», 2005. — 366 с.
13. Рудич Ф. М. Політологія: Курс лекцій: Навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти. — К., 2000.
14. Слободян Т. З. Трансформація виборчої системи до органів місцевого самоврядування в Республіці Польща: автореф. дис. â канд. політ. наук : 23.00.02. Луганськ, 2011. 20 с
15. Чудаков М. Ф. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. — Минск, 2001.
16. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн. — К., 1998.